

Chùa Một Cột - ngôi chùa độc nhất vô nhị châu Á

ISSN: 2734-9195 10:19 11/08/2024

Chùa Một Cột, một di sản văn hóa tâm linh quan trọng của Hà Nội, được dành riêng để thờ Quán Thế Âm Bồ Tát. Đây là biểu tượng của lòng từ bi và trí tuệ.

Tổng hợp: **Vũ Khôi**

1. Đôi nét về chùa Một Cột

Chùa Một Cột có tên ban đầu là Liên Hoa Đài (蓮花臺) tức là Đài Hoa Sen với lối kiến trúc độc đáo: một điện thờ đặt trên một cột trụ duy nhất. Liên Hoa Đài là công trình nổi tiếng nhất nằm trong quần thể kiến trúc chùa Diên Hựu (靈應寺) có nghĩa là ngôi chùa "Phúc lành dài lâu".

Công trình chùa Diên Hựu nguyên bản được xây vào thời vua Lý Thái Tông mùa đông năm 1049 và hoàn thiện vào năm 1105 thời vua Lý Nhân Tông nay đã không còn. Công trình Liên Hoa Đài hiện tại nằm ở Hà Nội là một phiên bản được chỉnh sửa nhiều lần qua các thời kỳ, bị Pháp phá huỷ khi rút khỏi Hà Nội ngày 11/9/1954 và được dựng lại năm 1955 bởi kiến trúc sư Nguyễn Bá Lăng theo kiến trúc để lại từ thời Nguyễn. Đây là ngôi chùa có kiến trúc độc đáo ở Việt Nam.

Vào thời Lý, quần thể chùa Diên Hựu được vua Lý Thái Tông cho khởi công xây dựng vào mùa đông tháng mười (âm lịch) năm Kỷ Sửu 1049, niên hiệu Sùng Hưng Đại Bảo thứ nhất. Đến thời nhà Trần, chùa đã không phải là ngôi chùa nhà Lý nữa vì sách cũ đã ghi: Năm 1249, "...mùa xuân, tháng giêng, sửa lại chùa Diên Hựu, xuống chiếu vẫn làm ở nền cũ...".

Theo cuốn Hà Nội-di tích lịch sử và danh thắng, nhóm các nhà sử học Đinh Xuân Lâm, Doãn Đao Trinh, Dương Trung Quốc, Nguyễn Quang Ân, Nguyễn Thanh Mai, Đàm Tái Hưng tiến hành nghiên cứu văn bia dựng tại chùa năm Cảnh Trị thứ 3 (1665) đời vua Lê Huyền Tông do Tỳ khưu Lê Tất Đạt khắc ghi, thì thấy rằng: tại vị trí chùa Một Cột ngày nay, vào thời nhà Đường (năm Hàm Thống thứ

nhất) một cột đá trên có ngôi lầu ngọc (với tượng Phật Quan Âm ở trong) đã được dựng giữa một hồ nước vuông. Vua Lý Thái Tông thường đến cầu nguyện, khi được hoàng tử nối dõi liền tu sửa lại thành chùa, xây thêm một ngôi chùa bên cạnh chùa Một Cột (cách 10 m về phía Tây Nam) và đặt tên cả quần thể chùa này là Diên Hựu tự.

Từ thời Lê Trung Hưng, ao sen hoang tàn, hành lang đổ nát, chỉ còn cây cột, trên đỉnh cột có tòa lầu nhỏ, trong thờ tượng Phật Quan Âm Thiên Thủ Thiên Nhãn, phía trước có bắc cây cầu vòng lợp mái cong. Ngôi tiền điện phía nam ao lợp bằng tranh tre. Năm Ất Sửu niên hiệu Gia Long (1805), đắp thành Thăng Long, cây cầu vòng bị triệt bỏ, cảnh chùa càng thêm hoang phế. Dân cư tương truyền, bùn đất trong ao lẫn vô số kể kim sắt, người ta cho là nơi Cao Biền trấn yểm.

Năm 1954, quân đội Viễn chinh Pháp trước khi rút khỏi Hà Nội đã cho đặt mìn để phá chùa Một Cột. Báo Tia Sáng ngày 10 tháng 9 năm 1954 đưa tin "*Chùa Một Cột di tích liệt hạng của Hà Thành đã sụp đổ sau một tiếng nổ long trời lở đất...*". Sau khi tiếp quản thủ đô, Bộ Văn hóa Việt Nam Dân chủ Cộng hòa đã tiến hành trùng tu lớn chùa Một Cột (chùa Diên Hựu), xây dựng lại chùa Một Cột theo kiến trúc cũ. Chùa Một cột chúng ta thấy hiện nay được sửa chữa lại năm 1955 do Kiến trúc sư Nguyễn Bá Lăng đảm nhiệm.

Nhà nghiên cứu Nguyễn Hùng Vĩ trong bài nghiên cứu năm 1999 đã đưa ra các dẫn chứng chứng minh: lối kiến trúc một cột tương đồng với kiến trúc từng tồn tại trên cột đá chùa Dạm. Năm 2013, theo nghiên cứu của Tiến sĩ Trần Trọng Dương: "*toàn bộ chùa Diên Hựu được thiết kế theo đồ hình mandala mô phỏng một tiểu vũ trụ trong thế giới quan Phật giáo.*" Trong đó, Liên hoa đài ở chùa Diên Hựu là một "*bông sen nghệ thuật khổng lồ*" (chữ dùng của Chu Quang Trứ).

Theo một số nhà nghiên cứu, lối kiến trúc một cột có từ trước đời nhà Lý. Ở Hoa Lư, Ninh Bình trong ngôi chùa Nhất Trụ mà con gái vua Đinh Tiên Hoàng tu hành, có một cây cột đá cao, tám cạnh, khắc bài kinh Lăng Nghiêm, đề niên hiệu thời Lê Hoàn (981-1005). Phía trên cột là tòa sen chạm. Năm Long Thụy Thái Bình thứ năm đời Lý Thánh Tông (1058) có xây điện Linh Quang ở Thăng Long, phía trước điện dựng lầu chuông, một cột tám cạnh hình bông sen.

Kế thừa các thành quả nghiên cứu sau hơn 20 năm, ngày 10/10/2020, nhóm các nhà nghiên cứu, kiến trúc sư và họa sĩ - SEN Heritage đã tổ chức tọa đàm đưa ra một phương án tái lập kiến trúc nguyên bản của chùa Diên Hựu, trong đó trung tâm là kiến trúc hoa sen một cột sáu cạnh đời Lý (độc trụ lục giác liên hoa lầu -

theo "Việt sử lược") của Liên Hoa Đài bằng hình ảnh 3D và công nghệ thực tế ảo. Buổi tọa đàm có sự góp mặt của giới chuyên môn như nhà sử học Dương Trung Quốc, nhà nghiên cứu Nguyễn Hùng Vĩ, Tiến sĩ Trần Trọng Dương,... và giới báo chí.

Thực dân Pháp trước khi rút khỏi Hà Nội đã cho nổ mìn phá chùa. Tuy nhiên, chùa đã được trùng tu bởi kiến trúc sư Nguyễn Bá Lăng theo kiến trúc để lại thời Nguyễn.

Chùa Một Cột ngày nay cùng chùa Diên Hựu hiện đại (tức là quần thể chùa Diên Hựu xưa) được công nhận là Di tích lịch sử - văn hóa cấp quốc gia đợt đầu tiên năm 1962. Ngày 4 tháng 5 năm 2006, Tổ chức Kỷ lục Việt Nam đã xác lập chùa là "*Kỷ lục Việt Nam*" và đề cử đến Tổ chức Kỷ lục châu Á. Sau thời gian thẩm định để xác lập, ngày 10 tháng 10 năm 2012, tại Faridabad (Ấn Độ), Tổ chức Kỷ lục châu Á đã xác lập kỷ lục châu Á: "*Ngôi chùa có kiến trúc độc đáo nhất*" cho chùa Một Cột

Chùa Một Cột - Hà Nội. Nguồn: St

2. Kiến trúc chùa Một Cột độc đáo được xác nhận kỷ lục

Chùa Một Cột hiện nay bao gồm đài Liên Hoa hình vuông, chiều dài mỗi cạnh 3m, mái cong, dựng trên cột cao 4m (không kể phần chìm dưới đất), đường kính 1,2m có cột đá là 2 khúc chồng lên nhau thành một khối. Tầng trên của cột là

hệ thống những đòn gỗ làm giá đỡ cho ngôi đài ở trên.

Đài Liên Hoa có mái ngói, bốn góc uốn cong, trên có "*Lưỡng long châu nguyệt*". Trong quan niệm người Việt, rồng luôn là con vật linh thiêng, biểu tượng cho quyền uy, sức mạnh. Và hình ảnh "*Lưỡng long châu nguyệt*" trên các mái đình đền, chùa chiền không chỉ biểu tượng cho sức mạnh thần thánh mà còn ẩn trong đó những giá trị nhân văn, phản chiếu trí tuệ, ước vọng của con người và nền văn minh cổ xưa.

Ngày nay không có những cánh sen trên cột đá như đã nói đến trong bia văn thời nhà Lý, nhưng ngôi chùa dựng trên cột vươn lên khỏi mặt nước vẫn là kiến trúc độc đáo, gợi hình tượng một bông sen vươn thẳng lên khỏi ao. Ao được bao bọc bởi hàng lan can làm bằng những viên gạch sành tráng men xanh. Kiến trúc chùa xây dựng gần với kiến trúc còn để lại thời Nguyễn.

Cạnh chùa Một Cột ngày nay còn có một ngôi chùa có cổng tam quan, với bức hoành phi ba chữ "*Diên Hựu tự*", nguyên là công trình được dựng lần đầu tiên năm 1049, để mở rộng quy mô cho chùa Một Cột trong việc thờ cúng, tụng kinh Phật và sinh hoạt của các tăng ni (trong quần thể chùa Diên Hựu lúc đó).

Trong vườn chùa hiện có một cây bồ đề xum xuê từ đất Phật, do Tổng thống Ấn Độ Rajendra Prasad tặng nhân dịp Chủ tịch Hồ Chí Minh qua thăm Ấn Độ năm 1958. Ngày nay, chùa Một Cột là một trong những điểm tham quan du lịch được rất nhiều du khách ghé thăm khi đặt chân đến Hà Nội. Chùa Một Cột cũng đã được công nhận là ngôi chùa có kiến trúc độc đáo nhất Châu Á.

Kiến trúc của chùa Một Cột là sự kết hợp tinh tế giữa truyền thống và hiện đại. Thiết kế với hình ảnh bông sen nở rộ tượng trưng cho sự thuần khiết, đặt trên một cột trụ duy nhất mang ý nghĩa trí tuệ và vững chãi. Sự độc đáo này không chỉ thể hiện sự sáng tạo trong kiến trúc Phật giáo mà còn phản ánh tinh thần hòa hợp giữa quá khứ và hiện tại, tạo nên một biểu tượng văn hóa đặc sắc của Hà Nội. Chùa Một Cột đã được tổ chức Kỷ lục Châu Á xác nhận kỷ lục là Ngôi chùa có kiến trúc độc đáo nhất vào năm 2012.

Lối cầu thang lên chính điện chùa Một Cột. Nguồn: St

3. Ý nghĩa kiến trúc ngôi chùa Một Cột

Truyền thuyết kể lại rằng, chùa Một Cột được xây dựng theo giấc mơ của vua Lý Thái Tông (1028-1054) và theo gợi ý thiết kế của nhà sư Thiền Tuệ. Vào năm 1049, vua đã mơ thấy được Phật Bà Quan Âm ngồi trên tòa sen dắt vua lên tòa. Khi tỉnh dậy, nhà vua kể chuyện đó lại với bày tôi và được nhà sư Thiền Tuệ khuyên dựng chùa, dựng cột gỗ Lim như trong chiêm bao, làm tòa sen của Phật Bà Quan Âm đặt trên cột như đã thấy trong mộng và cho các nhà sư đi vòng quanh tụng kinh cầu kéo dài sự phù hộ, vì thế chùa mang tên Diên Hựu.

Theo ghi chép, vua Lý Thái Tông là một tín đồ của đạo Phật và phái Vô Ngôn Thông. Lúc bấy giờ, đạo Phật đang trên đà phát triển. Chỉ tính riêng triều đại này đã có hơn 95 ngôi chùa được xây mới và rất nhiều pho tượng Phật được trùng tu. Đặc biệt, vào các dịp lễ lớn của Phật Giáo, nhà vua sẽ cho miễn thuế trên phạm vi toàn quốc để tạo phúc cho bá tính.

Tượng Phật Quán Thế Âm Bồ Tát tại chùa Một Cột - Hà Nội. Nguồn: St

4. Kết luận

Chùa Một Cột, một di sản văn hóa tâm linh quan trọng của Hà Nội, được dành riêng để thờ Quan Thế Âm Bồ Tát. Đây là biểu tượng của lòng từ bi và trí tuệ. Sự hiện diện của Quan Thế Âm Bồ Tát trong Chùa Một Cột không chỉ mang ý nghĩa về Phật giáo sâu sắc mà còn thể hiện sự gắn kết giữa tâm linh và văn hóa trong đời sống người dân Việt Nam.

Chùa Một Cột là tâm điểm của tín ngưỡng và lịch sử Việt Nam. Nằm tại thủ đô Hà Nội, ngôi chùa này là biểu tượng của sự hòa quyện giữa tâm linh và văn hóa, thu hút hàng ngàn du khách và phật tử mỗi năm. Chùa Một Cột không chỉ là nơi thờ cúng linh thiêng mà còn là điểm gặp gỡ của những giá trị lịch sử, phản ánh sâu sắc tinh thần và bản sắc văn hóa của người dân Việt Nam.

Tổng hợp: **Vũ Khôi**

Tham khảo:

Wikipedia

Báo Thái Bình

Báo Thanh Niên